

Зміст

<i>Скопненко О. І. Під егідою свободи, або Щит правди Ольги Кобилянської</i>	5
Valse mélancolique	17
Impromptu phantasie	79
Царівна	91

Valse mélancolique¹

Фрагмент

¹ Меланхолійний вальс (франц.).

Не можу слухати меланхолійної музики.

А вже найменше такої, що приваблює зразу душу ясними, до танцю визиваючими граціозними звуками, а відтак, зрікаючися їх незаметно, лється лиш одною широкою струєю смутку! Я розпадаюся тоді в чутті, і не можу опертися настроєві сумному, мов креповий¹ флер, якого позбутися мені не так легко. Зате, як пронесеться музика блиску, я подвійно живу.

Обнімала би тоді цілий світ, заявляючи далеко-широко, що музика грає!

І класичну музику люблю.

Навчила мене її розуміти й відгадувати по «мотивах» одна з моїх товаришок, якої душа немов складалася з тонів і була сама олицетворена музика.

Вона вічно шукала гармонії.

В людях, в їхньому відчутті, в їхніх відносинах до себе і до природи...

¹ Креповий — зроблений, пошитий із крепу (прозорої шорсткої тканини).

* * *

Нас мешкало разом три товаришки.

Зразу лише дві. Одна малярка і я. Була вже майже укінченою¹ артисткою² і працювала саме над одним образом, який хотіла продати і поїхати до Італії, щоб побачити тамошню штуку³ та знайти їй собі дорогу до неї.

Мала двадцять і кілька років, була знімчена полька й брала своє заняття дуже поважно. Дразлива і химерна, коли малювала, була в щоденнім житті наймилішою людиною.

Тішилася великою симпатією межи своїми товаришками по заняттю, а навіть і самі професори, гострі подеколи до нечемності супроти своїх учеників і учениць, любили її по-батьківськи і робили їй свої закиди й уваги в найлагідніший спосіб, щоб лиш не діткнути⁴ її. «Das schönste Glückskind»⁵ — називали її, а вона й сама не називала себе інакше, як — «Ich — das Glückskind»⁶.

Я прилагоджувалась до матури⁷, бо хотіла бути учителькою.

¹ Укінчений (діал.) — який має належну підготовку, вміння, з належною освітою.

² Артист — той, хто досяг високої майстерності в певній галузі; митець.

³ Штука (діал.) — мистецтво.

⁴ Дотикати (діал.) тут — завдавати неприємностей дошкульними словами або діями.

⁵ «Найкраща улюблениця долі» (нім.). (Тут і далі переклад з німецької мови подано за виданням: Кобилянська О. Повісті. Оповідання. Новели / О. Кобилянська. — К. : Наук. думка, 1988. — 672 с.).

⁶ «Я улюблениця долі» (нім.).

⁷ Матура — екзамен на атестат зрілості.

Вчилася музики, і язиків, і прерізних робіт ручних, ба — і все інше, що лише можна було, забирала я в себе, щоб стало колись капіталом і обернулося в хосен⁸. Маєтку я не мала, а життя, вибагливе, мов молода дівчина, жадало свого.

Знайомі з наймолодших літ, ми мешкали разом.

Мали дві великі кімнати, елегантно уряджені, майже з комфортом, бо моя товаришка була з доброї родини і, хоч не розпоряджала великими фондами, була претензійна і розпещена. «Я не можу зрікатися всього так, як ти!» — говорила не раз роздразнено, коли я напам'янала їй числитися ліпше з грішми і зрікатися деяких приємностей.

— Мовчала б ти! — лютилася. — Ти сього не розумієш. Я — артистка і живу відповідно артистичним законам, а ті вимагають трохи більше, як закони такої тісно-програмової людини, як ти! Ти можеш обмежитися на своїм ґрунті, бо мусиш; він вузький, але моє поле широке, безмежне, і тому я живу таким життям. Тепер іще не вповні таким, але колись пізніше, як стану цілком своїм паном, — розмахну крилами під небеса. Так наказує чуття артистичне. Я беру все зі становища артизму. А й ти повинна звертатися за ним; усі, цілий загаль. Коли б усі були артисти освічені і виховані, почавши від чуття аж до строю, не було б стільки погані й лиха на світі, як тепер, лиш сама гармонія й краса. А так? Що

⁸ Хосен, хісна (діал.) — користь.

округ нас? Лише ми одні піддержуємо красу в житті, ми, артисти, вибрана горстка суспільності, розумієш?

— Розумію.

— Розумію! Ти й не здібна мене розуміти. Не знаю, за що я властиво люблю тебе, — перепрошувала мене відтак, ніби *en passant*¹. — Критикуєш мене занадто. А все своїм міщанським розумом, вузькими домашньо-практичними поглядами і старосвітськими замахами жіночності. Відорвися раз від ґрунту старих фрагментів і перекинься в який новіший тип, щоб я від часу до часу черпала з тебе якусь скріпляючу силу... щось новітнє!

— Годі, голубко, остануся вже старим типом, — відказувала я спокійно, бо знала надто добре її натуру чисту й без фальшу, щоб обурюватися її наскоро киненими словами. Противно², я постановила собі вже в сотий раз не відриватися від «ґрунту старих фрагментів», а оставатися тою самою, що досі, сторожити над нею, що в погоні за красою не зважала на лиховісні підшепти перепон життя й була б не одно горе перетерпіла, коли б не я... І хоч я не була ніяким новітнім типом, не мала жодних претензій до титулу «вибраної істоти», або «расової людини», — все ж таки розуміла її і знала, як і коли гамувати ту, справді артистичну натуру, а коли додавати охоти до польоту й піддержувати в добрій вірі на будучність.

¹ Мимохідь (франц.).

² Противно (діал.) — навпаки, на протилежність кому-, чому-небудь.

— Коли останемося незамужніми жінками, — говорила (слова «стара панна» ненавиділа), — то будемо також разом жити. Візьмемо собі ще третього члена в компанію, бо двох замало і не можна ніякої програми, ні статутів уложити, і будемо жити. Випробуємо третього компаня, з яких прикмет складається він, який у нього темперамент, як завелика освіта, як задалеко сягає поглядами в минувшість або будучність, а відтак приймемо. Потім най³ надходять на нас ті страшила, якими лякають перед незамужністю, як — самотність, безпомічність, дивацтво і т. ін. Ми не будемо самотні. Не будемо смішні, не будемо, так сказати б, бідні. Будемо мати своє товариство, розуміється й мужчин, бо без мужчин — монотонно, — і будемо собі жити по душі. Тоді юрба переконається, що незамужня жінка — то не предмет насміху й пожалування, лише істота, що розвинулася неподілено. Значить: не будемо, приміром, жінками чоловіків або матерями, лише самими жінками. Ти розумієш? Будемо людьми, що не пішли ані в жінки, ані в матері, а розвинулися так вповні... Я не кажу, що йду саме до того ідеалу. Я живу штукаю, і вона вдовольє цілковито мою душу; може бути, що й віддамся, не знаю, але коли не віддамся, то певно не буду застрашеною птахою, що мов цілий світ просить о прощення, що «мужа» не має... А ти?

— Я також, Ганнусю.

³ Най (діал.) — хай, нехай.

І я справді годилася з нею. Чому не жилось би двом-трьома незамужнім жінкам, коли згоджувались би своїми натурами, відповідали собі посполу¹ в вимогах інтелігенції краще, як поодинокі? Се була також одна з таких новітніших думок, на які я зі своїм «неартистичним міщанським розумом» не могла здобутися!..

Вона панувала наді мною, мов над якою підданою, і хоч я могла розпоряджувати своєю волею так вповні, як вона, і супротивитися їй, — я, проте, не чинила сього ніколи. Мене не боліло те підданство під її владу; сила якоїсь відпори² не прокидалася в мені ніколи. Противно, коли виїздила не раз у своїх інтересах на час із дому, я навіть тужила за нею. За нею і за тою силою, що йшла від неї і надавала цілому нашому оточенню характер і якоесь життя...

Була гарна сама собою. Ясна, майже попеляста блондинка, з правильними рисами і дуже живими блискучими очима. Збудована була прегарно... А що в своїх постановах була скоро й консеквентна³, — я любила її безгранично, пристосовувалася до неї без надумання і, мов та ріка, так плила я спокійно виробленим нею руслом, щоб знов, як ріка, згубитися, може, й з іншими такими, як я, в житті, як у морі...

Мабуть, за те любила вона мене й називала своєю «жінкою». Так жили ми вдвійку в гармонії довгий час.

¹ Посполу (діал.) — разом, спільно.

² Відпора тут — опір.

³ Консеквентний (книжн.) — послідовний.